

”Vern Vefsna”
Moveien 7,
8661 Mosjøen.

Vefsn kommune,
Miljøvernlederen,
Rådhuset,
8654 Mosjøen

Mosjøen 10. 11. 03

Kommentarer til ”Felles Planprogram for Vefsna – Utredning om vern og utbygging i forhold til dagens situasjon”

Først vil vi bemerke den meget korte høringsfristen, som vi mener er helt uakseptabel! Vi fikk ikke tilgang til de **endelige rapportene** før tirsdag 4.november, og det blir bare **knappt en uke** til å lese og forstå innholdet i ca. 270 tettskrevne sider, - og utforme en høringsuttalelse! For mange andre lag og foreninger ble det enda kortere tid, da de på meget kort varsel måtte innkalle til og avholde medlemsmøter.

På første side i den sammendragsversjonen som er sendt ut står det at ”Stortinget snart skal behandle suppleringsplan for Verneplan for vassdrag”. Men dette er ikke riktig; i et møte med olje – og energiminister Einar Steensnæs 16. september fikk vi opplyst at behandlingen i Stortinget ikke blir før til høsten 2004, og da er det underlig at kommunene opererer med så korte tidsfrister!

”Felles planprogram” og Civitas - rapportene

”Felles planprogram” som ble satt i gang i vår er ikke forankret i Plan og bygningsloven (PBL), men mange av distriktets innbyggere tror at det som har foregått er en konsekvensutredning, og det har skapt endel forvirring. Vi er meget skeptiske til at denne ”plantypen” taes i bruk og skaper presedens i beslutningsprosesser, og dessuten har som mål å være en del av beslutningsgrunnlaget for Stortingets behandling av Verneplanen. Dette ”Felles planprogram” som Civitas og kraftutbyggingstilhengerne satte i gang ble et ”rotterace” som skulle gjennomføres i løpet av noen korte sommeruker, - midt i ferietiden. Vi ser på deler av Civitas-rapportene som en minimalisering av miljøkonsekvensene av kraftutbygging, med mye synsing, gjettinger og uavklarte spørsmål. En støtter seg i for stor grad til ”gammel viten”, og ikke på ny kunnskap som man burde ha gjort, og det er overhode ikke tilknyttet erfaringsmateriale fra de svenske delene av vassdraget!

I kortversjonen som er sendt ut blir det påpekt at ”Vern Vefsna” har valgt å ikke delta i arbeidet med ”Felles planprogram”. Årsaken til at ”Vern Vefsna” og natur- og miljøbevegelsen valgte å stå utenfor dette arbeidet, var at man var redd for å komme i en gisselsituasjon på samme måte som vernegruppa i Øvre Otta, som ”plutselig befant seg på andre siden av bordet” og ble tatt til inntekt for en kraftutbygging de egentlig var imot.

Vefsnavassdragets status og verneverdi

Rapporten (2002) til styringsgruppa for utvidelse av verneplanen (NVE og DN) konkluderte med at Vefsna har høgeste verneverdi for alle undersøkte fagfelt, dvs. geologisk mangfold, biologisk mangfold, landskapsbilde, friluftsliv, kulturmiljø, samiske interesser og landbruk. I en fagrapport fra 1990 med de mest verneverdige vassdrag i alle nordiske land, utarbeidet av en ekspertgruppe på oppdrag fra **Nordisk Ministerråd**, er Vefsna det eneste blant de 14 foreslåtte norske vassdrag som ikke er vernet!

Miljøkonsekvenser ved en kraftutbygging i Vefsna

Den ”skånsomme” utbyggingen som ”Muligheter Helgeland” argumenterer for er egentlig svært uheldig, både fordi den åpner for en bit for bit strategi i framtida, og fordi inngrepene i form av inntak og overføringer langt oppe i vassdraget får negative konsekvenser for lange elvestrekninger nedstrøms inntakene.

Overføring av vann og eventuelle fremmede arter fra et vassdrag til et annet kan også ha uante konsekvenser. Parasitter og sykdommer på bestand av fisk på svensk side i vassdraget er heller ikke undersøkt eller kjent.

Miljøverndepartementet sier det slik om endret økologi:

Inngrep og utslipp endrer de fysiske og kjemiske forholdene i vassdragene, og gir enten direkte eller indirekte konsekvenser for plante- og dyreliv. Effektene er ikke alltid merkbare, mye avhenger av hvor stort og komplekst presset på vassdragene er, og hvor robuste økosystemene er. Noen ganger vil effekter merkes først på lang sikt, andre ganger gir naturen meget rask respons på påførte endringer. Langsiktige konsekvenser kan derfor være vanskelig å forutse. Som ytterste konsekvens kan vi risikere å ødelegge miljøkvaliteter og ressurser som vil vise seg å være viktige for mennesket i fremtiden.

Endret økologi i Vefsna

Vassdraget vil få nye årsvariasjoner i vannføring og temperaturforhold. Flomtoppene vil bl.a. fjernes helt eller slippes kontrollert av og til. Det er imidlertid usikkert hva dette vil ha å si for livet i Vefsna. Statkraft har sagt at det ved Laksfors en ”normal” dag, vil senke vannspeilet med 10- 20 cm. Dette vil se svært ulikt ut etter hvor dyp elva er ved breddene. Denne reduksjonen vil nødvendigvis måtte være betydelig større i nedre del av Austervefsna siden Fiplingdalselvene først blir tilbakeført ved Trofors.

Betydelig redusert vannføring

Det er ikke tvil om at det er store naturinngrep vi her snakker om, med overføring av elver fra et vassdrag til et annet og fjerning av mye av Skarmodalselva, Susna og Fiplingdalselva med tilhørende bekker. Tidligere er også Elsvasselva i sin helhet overført til Røssvatnet. Dette betyr en svært redusert vannføring i Austervefsna. Vi snakker om en restvannføring på mellom 40 og 60 prosent, der Skarmodalselva etter inntak, Susna etter inntak og de nederste delene av Austervefsna blir hardest rammet. Målt ved Møsjøen vil totalt sett nesten en fjerdedel av vannet ha blitt fjernet fra vassdraget etter statens tidligere og de nå foreslåtte utbygginger.

Mjølkelveffekten

Denne effekten er bagatellisert i CIVITAS-rapporten! Mjølkelva er et mindre sidevassdrag i øvre områder av Vefsna og kommer fra isbreene i Børgefjell nasjonalpark. Den renner ut i Susna og er årsak til Mjølkelveffekten: I varme perioder og under flom fører denne elva med seg mye breslam og farger vannet i Vefsna helt ut til fjorden.

Utbygging med bortføring av store vannmengder vil gi økt nedslamming, lavere temperatur og dårligere sikt i vannet i Vefsna fra Susndal til utløpet ved Møsjøen. Grunnen til dette er mindre fortynningseffekt fra Skarmodalselva og øvre deler av Susna. Dette påvirker trolig

gyte- og oppvekstforholdene for laks og ørret negativt i betydelig grad ved at gytegrus nedslammes, vanninsekt- og yngelproduksjon reduseres m.v.

Terskelbygging og vannutslipp gir nedslamming

Terskelbygging er foreslått som avbøtende tiltak for redusert vannføring. Denne type inngrep vil bli av kosmetisk art. Terskelbassengene vil fungere som deponi for slam og dermed forlenge perioder med Mjølkelvfenomener. Dette skyldes redusert flomvannføring og utvasking. Tiltak som kontrollerte utslipp av flomtopper, vil i stedet føre til økt nedslamming nedover langs vassdraget.

Deltaområdet ved utløpet av Skarmodalselva (i Unkervatnet) vil bli sterkt berørt av en overføring av vann til Røssvatnet ved en eventuell kraftutbygging.

Konsekvenser for barskogsvernet må sterkt vektlegges. De faktorene som tidligere er lagt til grunn for vern gjelder nasjonal verneverdi og kan ikke skyves til side til fordel for utbygging.

Store mengder tunnelmasser

Deponering av over 5 millioner m³ tunnelmasse vil bety ytterligere store naturinngrep, og alt kan ikke uten videre benyttes til veibygging slik enkelte politikere har hevdet. Til det er mengdene for store, og med dagens veibevilgninger urealistisk. Dessuten er sannsynligvis en stor del av disse massene lite egnet p.g.a. for stort kalkinnhold.

Laks

Rikt fiske i Vefsna

Før Vefsna ble infisert av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* (gyro), var vassdraget det klart viktigste for atlantisk laks i Nordland og blant de 10 beste lakseelver i landet.

I Nord-Norge var vassdraget det tredje største etter Tana og Alta med en totalfangst av laks og sjøørret på opptil 20 tonn årlig.

Samfunnet har investert betydelige ressurser i bevaring og styrking av laksebestanden i Vefsna, - bl.a. er det bygd 14 laksetrappet. Ved en tilbakeføring av laksen i vassdraget blir nærmere 150 km gyte- og oppvekstområder tilgjengelige.

Laksebestanden er for tiden nede på et lavmål på grunn av *G.salaris*, men vassdraget har et enormt potensial, - av norske laksevassdrag er det bare Tana som har større gyte- og oppvekstområder. Den stede egne laksestammen i Vefsna er tatt vare på i levende genbank, og vil derfor etter en gyro - behandling kunne tilbakeføres til vassdraget.

Imidlertid har sjøørreten hatt fordel av at laksebestanden er redusert. Vefsna er i dag blant de 2 - 3 beste sjøørretvassdrag i landet når det gjelder oppfisket kvantum, med mye stor fisk på opptil 6 - 8 kg. Dessuten er det en meget god bestand av storvokst stasjonær ørret av ypperlig kvalitet i de øvre deler av vassdraget.

Vassdraget huser også harr, - den eneste kjente naturlige forekomst av denne arten i Nordland fylke.

Fra Unkervatnet og nedover er elva særlig godt egnet for laks, med ypperlige gyte- og oppvekstområder, av de beste som finnes i vassdraget.

Unkervatnet har også i årtier vært kjent for sin storørretstamme som gyter i nedre del av Skarmodalselva. Denne er imidlertid lite kjent og markedsført utenfor kommunen, da den har vært lokalt beskattet. Bevaring av storørrestammer er av nasjonal viktighet.

Konsekvensene for laksefisket i Eiteråga vil bli katastrofale dersom det anlegges en 10 m høg demning, og vannet føres i tunnel til kraftstasjonen ved Vefsna.. Med dagens normalvann - føring går det kun opp laks i Eiteråga i flomperioder. Med bortfall av flommene vil ikke lengre oppgang av laks være mulig. Dermed forsvinner både gyte/oppvekstområder, og fiskeplassene. Avbøtende tiltak vil etter vårt skjønn ikke være mulig.

Redusert vannføring svært kritisk for laks

Redusert vannføring i Vefsna øst for Trofors vil trolig være svært uheldig for storlaksstammen, kanskje katastrofal. Dette er de viktigste gyte-/oppvekstområder for storlaksen. Laksen vil på mindre vannføring møte større hindre enn i dag, med flere grunne stryk og redusert vandekket areal generelt. Dette gjør at laksen vanskeligere kommer fram til de mest ideelle gyteområdene. Mindre vannføring vil også føre til større yngeldødelighet

I SINTEF`s rapport om virkninger på laks og ørret ved gjennomføring av ”Muligheter Helgeland” vises det til at det i Austervefsna vil kunne bli en nedgang i smoltproduksjonen på 70 %, ved Laksfors 30 %, og i vassdraget som helhet 40 – 50 %.

Deler av de synspunktene som er påpekt for laksen kan også gjøres gjeldende for sjøørret og den stasjonære ørretstammen i Vefsna. Sjøørreten vandrer like langt som laksen.

Økonomiske ringvirkninger: I følge beregninger som er gjort antydes det inntekter i tilknytning til laksefiske i Vefsnfjord-systemet i størrelsesorden 50-60 millioner/år.

Hva vil kraftutbygging bety for økonomien i regionen?

Det er rimelig å anta at næringsutvikling vil skje med utgangspunkt i det regionale ressursgrunnlaget. Bortsett fra skogbruket, som allerede i dag gir en viss sysselsettingseffekt, er det etterspørselen etter naturopplevelser som kan danne grunnlag for næringsutvikling gjennom reiseliv og turisme. Ei utbygd Vefsna vil ikke ha så stor attraksjonsverdi. Grunnlaget for næringsutvikling er altså at naturressursene beholdes, og at det bygges opp ny kompetanse innen reiselivsutvikling. Dette ser det ut til at planprogrammet ser helt bort fra.

En større kraftutbygging vil trolig ikke gi noen faste arbeidsplasser på sikt, da alle kraftstasjoner fjernstyres i dag, og eventuelle arbeidsplasser kommer etter all sannsynlighet ved driftssentralen i Korgen hvor også vedlikeholdssentralen holder til.

Råderetten over vassdraget

Skremselspropagandaen med hensyn til negativ betydningen av 100- meterssonen er nå til - bakevist. Det er ikke grunnlag for påstandene om at all næringsvirksomhet i tilgrensing til vassdraget vil bli umuliggjort.

Vassdragsvern er primært et vern mot kraftutbygging. Det er en av de mildeste verneformene som finnes innen norsk forvaltning, og må ikke sammenlignes med vern etter naturvernloven (naturreservat, nasjonalpark, landskapsvern, o.s.v.) Andre inngrep innen jordbruk, skogbruk, vegbygging, masseuttak, og lignende reguleres av andre lover hvor kommunen er ansvarlig myndighet.

En kraftutbygging vil i langt større grad redusere selvråderetten til vassdraget da kapital – interesser knyttet til kraftproduksjon slippes løs. Et eksempel på dette er det som skjedde i

Åbjøra sommeren 2002, da store mengder lakseunger ble utryddet grunnet for liten minste – vannføring, og kraftprodusenten i det lengste nektet å slippe mer vann med henvisning til økonomisk tap.

Konklusjon

Det er ikke noen miljøvennlig og skånsom kraftutbygging dette dreier seg om, men en utbygging med store negative konsekvenser for Norges mest verneverdige vassdrag, som for øvrig er foreslått som Nasjonalt laksevassdrag av et enstemmig Vefsn kommunestyre, fylkesmannen i Nordland, Fylkesrådet og Villaksutvalget.

Det er her snakk om en kraftutbygging på nesten 1,5 TWh, som vil bli den desidert største i Norge i dette århundret, og den mest konfliktfylte!

Tiden for de store kraftutbyggingene er forbi, - og en utbygging av Vefsna vil ikke være i samsvar med Stoltenbergs nyttårstale, Sem-erklæringen, og uttalelse fra Stortingets energi- og miljøkomite i St.melding 37.

Med hilsen
”Vern Vefsna”

Arne Rasmussen